

K PRVI CANKARJEVI RISBI V »ŠOPKU CANKARJEVIH PISEM IZ SLOVENSkih GORIC NA ROŽNIK«

Pod gornjim naslovom je l. 1943. — ob petindvajseti obletnici Cankarjeve smrti — izdala »Ljudska tiskarna« mično, res bibliofilsko knjižico, v kateri je natisnjen tudi »List iz spominske knjige gdč. Mici Franzotove (Pfeiferjeve)«.

I. Cankar je 19. XI. 1898. l. zapisal imenovani gospodični v spominsko knjigo pesmico, ki se glasi:

»Rože uvenejo,
Lica usahnejo,
V srcu le sanja
Otožen spomin...«

Da list ni bil preveč prazen, ga je obogatil z risbo. To pa je posnel iz II. l. 3. št. »Jugend«. Ilustrirani mesečnik je izhajal na Dunaju, kjer je tisti čas bival tudi Cankar. Navedena risba datira iz l. 1897., Cankar pa jo je uporabil l. 1898. Avtor pesmi in risbe v »Jugend« je neki Terberg, kakor je omenjeno v kazalu. Pesnik pesmi »Am Scheidewege« je Hans Terberg.

Kdor primerja Terbergovo risbo in Cankarjevo kopijo, bo lahko ugotovil, da je bil I. Cankar izvrsten risar. Verno je posnel najmanjše podrobnosti. Ni pa risbe kopiral, ker jo je prerisal v pomanjšani obliki. V »Šopku« je reproducirana v naravni velikosti.

Terbergovo delo je izrazita secesija, ki je bila v tistih letih moda. I. Cankar se je poslužil osladnosti, čeprav je sicer secesijo odklanjal.

Vaclav Držaj.

DIJAK FRANCE PREŠEREN IN PREŠERNOVA USTANOVA

Eden najznamenitejših Slovencev je bil v preteklosti gotovo tudi ljubljanski prošt Janez Krstnik Prešern (živel 1655—1704). »Dosegel je časti kakor pred njim pičlo število Slovencev«. ¹ Rojen je bil v Vrbi, študiral v Solnogradu, postal doktor bogoslovja in obojnega prava, bil

¹ Fr. Kidrič, Prešeren od konca 15. do srede 19. stoletja. Casopis za slov. jezik, književnost in zgodovino, 1926, str. 179.

tajni svetnik ondotnega nadškofa, papežev prelat, postal 1692 ljubljanski prošt in hkrati župnik radovljiški ter imel pravico še do nekaj drugih beneficijev. V Ljubljani je postal tudi predsednik prve Akademije operosorum, stanovski odbornik in tudi predsednik te korporacije. Pred smrtjo je določil v svoji oporoki 6000 goldinarjev za dijaško ustanovo, od katere naj bi dobivali podporo trije revni dijaki, predvsem iz njegovega sorodstva. Realizirala se je pa ta ustanova šele leta 1752. Ugodne razmere so pripomogle, da je imelo to štipendijo nekaj časa celó sedem dijakov. Izkraja so dobivali stanovanje, hrano in obleko v duhovskem semenišču, ki je takrat vzgajalo obenem tudi dijake za posvetne poklice, ² pozneje pa so dobivali ustanovni donos na roko. Podeljeval je ustanovo ljubljanski škof.

L. 1817., ko je bil denarni položaj zaradi prestanih vojsk v Avstriji posebno slab, je prišla tudi ta ustanova v težave. Ljubljanski gubernij se je obrnil z dopisom z dne 10. januarja št. 224 na tedanjega škofa Avgušтина Gruberja s poizvedbo, ali bi bil škof voljan podeljevati Prešernovo ustanovo poslej le štirim prosilcem in ne več sedmim; dalje, katere štiri prosilce škof to leto predlaga in v kateri vrsti — in končno, v kakšnem razmerju naj se izplačilo izvrši, ko še ni izšlo določilo glede obresti domestikalnih obveznic.

Škof Gruber je odgovoril na to poizvedbo dne 23. januarja 1817 pod št. 49 predvsem s poudarkom, da je ta ustanova po ustanovnikovi oporoki z dne 27. septembra 1704 prav za prav namenjena ustanovitvi vzgojevališča pri ljubljanski stolnici za dečke, ki bi imeli veselje, posvetiti se kasneje duhovskemu stanu, kar se je poudarilo tudi pri oživitvi te ustanove dne 12. februarja 1752, toda o tem bo podal svoj čas podrobno obrazložitev; na stavljene poizvedbe pa je odgovoril, kakor sledi v prevodu:

»Ker nosi ta ustanova zdaj le 89 gold. 15 kr. papirnatega in 167

² Fr. Kidrič, o. c., str. 183.

gold. kovanega denarja, je on (škof) naravno za to, da se število ustanovnih mest od sedem ne zmanjša le na štiri, ampak celó na tri mesta, in sicer zato, ker je v omenjenem dogovoru z dne 22. februarja 1752 sploh govor le o treh mestih — in drugič zato, ker je bolj prav, če dobi manj dijakov vsaj zadostno preskrbo kakor pa več dijakov nezadostno. Saj bo znesek 167 gold. kovanega in 89 gold. 15 kr. papirnatega denarja, razdeljen na tri štipendiste, še zmeraj za vsakega le majhna podpora. Razdelitev donosa se pa tudi ne zdi pravična, če dobi en štipendist svoj delež le v papirju, dokler je veljava tega denarja tako pičila kot doslej. Morda bi bilo bolj prav, če se donos ustanove tako razdeli:

prvemu štipendistu 80 gold. kovanega in 20 gold. papirnatega denarja, drugemu 50 gold. kovanega in 30 gold. papirnatega denarja, in tretjemu 37 gold. kovanega in 39 gold. papirnatega denarja.

Za tri štipendijska mesta se mi zdi predlog študijske direkcije utemeljen, ako pride

Jožef Snoj kot najbližji sorodnik ustanovnikov in ker je že l. 1809. užival to ustanovo, na prvo mesto;

Franc Prešern, ki po sorodstvu ne zaostaja za drugimi prosilci, se odlično uči in ima njegov oče osem nepreskrbljenih otrok, na drugo mesto;

Matija Golmajer, ki je na enaki stopnji, z ustanovnikom v sorodu in je izboren učenec, na tretje mesto.

Če bi se pa odločila visoka deželna oblast za štiri ustanovna mesta, bi podpisani škof zaradi bližnjega sorodstva izbiral le med Jakobom Prešernom in Janezom Mulejem in bi se v tem primeru odločil za Jakoba Prešerna, ker nima Mulej dva semestra prvih redov.

Ko bi pa obresti domestikalne obveznice še dlje izostale, potem ne bo drugače, kakor da Jožef Snoj sam dobi štipendij in da se mu zaenkrat izplačajo obresti le v papirnatem denarju.«

Ostalo je pa pri škofovem predlogu, da se podelé tri ustanovna mesta, in tako je užival tudi poznejši pesnik France Prešeren v sedmi in osmi šoli rodbinski štipendij. Na Dunaju je imel pa Knafljevo ustanovo.³ Kanonik Jos. Volc:

† MLADI PISATELJ FRANCE PRELOG

Med žrtvami, katerih trupla so sprejeli medse gozdovi v Jelendolu v noči od 22. na 23. oktober 1943, je bil tudi mladi pisatelj, cvet in upanje Lukarije, France Prelog. Zaman smo čakali kakega dobrega sporočila o njem ali njegovega povratka. Leto se je nagnilo spet v oktober, gozdovi so se oblačili v jesensko obleko, nekje v Prelogovi domačiji je jesen legla preko njiv in iz haloških goric se je oglasila pesem klopotcev in čričkov. Preloga pa še ni bilo. Šele po izkopu komunističnih žrtev v Jelendolu, 3. oktobra 1944 so dvignili tudi njegovo truplo in ga prenesli v blagoslovljeno zemljo. Tedaj je bil še »neznani« in so ga prepoznali šele po pokopu, po obleki in znakih, ki jih je imel na sebi.

Sicer Franc Prelog za svojega življenja ni nastopal v Domu in svetu, pač pa se je uvrstil družabno v krog mladih dominsvetovih sodelavcev. Zato je prav, če se ga na tem mestu spomnimo, ko priobčujemo tudi v reviji njegov prvi donesek.

France Prelog se je rodil 18. septembra 1922 v Zagojčih, v fari Sv. Marjeta niže Ptuja. Bil je najstarejši sin trdnega kmeta in bivšega banskega svetnika. V Mariboru je doštudiral šest razredov klasične gimnazije. Potem pa se je raztegnil čez našo zemljo vojni požar in v svoj vrtinec potegnil tudi Prelogovo družino. Od tedaj svoje domačije ni videl. O, pač, videl jo je v mislih in hrepenenjih, ljubezen mu je gorela zanjo, odločil se je, da ji bo posvetil svoje mlade moči.

Sreča mu je bila naklonjena in kmalu ga je pripeljala nazaj v Slovenijo, kjer je našel nekatere tova-

³ Tomo Zupan, Kako Lenka Prešernova svojega brata pesnika popisuje, str. 13, 14.